

ילמד ענוים דרכו - שנה א

נבואה - נס או טבע? - שיטת ריה"ל

הרב רן כלילי

כוזרי א, ו-ח

אמר לו הכוזרי: מי שרוצים להדריכו לקראת האמונה בדבר ה-לוהים, ולאמת לו כי ה-לוה מדבר עם בשר ודם, והוא מרחיק זאת - צריך להוכיח לו זאת בעובדות מפורסמות שאין לדחותם, וגם אז יקשה מאוד לאמת לו כי ה-לוה אמנם דיבר עם בשר

כוזרי א, מא-מג

בן אדם אשר יבוא באש ולא תשרפהו, ויעמוד זמן רב בלי מאכל ולא ירעב, ובעור פניו יקרן אור שאין העין יכולה לעמוד בו, ולא יחלה ולא יחלש, עד שבהגיעו לאחרית ימיו ימות לרצונו כמי שיעלה על מיטתו לישון ביום ידוע ובשעה ידועה, ונוסף על כל אלה ידע תעלומות מה שהיה ומה שיהיה... אין אלה כי אם **אחדים מתארי אותו הנביא** אשר אין חולק על נבואתו על ידיו נגלה להמון דבר התחבר ה-לוהות בהם...

כוזרי ג, סה עמ' קמג

הנבואה הסתלקה עם סילוק השכינה.

כוזרי א, קט

ייעודינו הם כי נדבק בעניין ה-לוהי **על ידי הנבואה וכל הקרוב לה**, וכי **יתחבר העניין ה-לוהי בנו באותות גדולה**, במראות כבוד ובנפלאות... "והייתם לי סגולה" ואני אהיה לכם ל-להים ואנהיגכם, ואנשים מכם יהיו עומדים לפני ועולים השמימה, כאותם שהיו מתהלכים בחייהם בין המלאכים, והמלאכים יראו לכל אחד מאלה "בן אדם" להבדיל בינו לבינם, ואף מלאכי יהיו מתהלכים בקרבכם בארץ, ותראו אותם בבואם בודדים או במחנות לשמור עליכם ולהילחם לכם, ותאריכו ימים **על הארץ שבסיועה הגעתם למדרגה הזאת היא אדמת הקודש**, ויהיו השבע בארץ הזאת ורעבה טובתה ורעתה תלווים בעניין ה-להי לפי מעשיכם, ויהיה **מנהג הטבע נוהג בכל העולם כולו אך לא בכם**, כי כל עוד שכינתי שורה בקרבכם תראו שובע בארצכם וגשמיכם יבאו כסדרם לא יכחשו זמניהם ותגברו במתי מספר על אויביכם, ובזה תדעו כי **עניינכם נוהג לא לפי חוקי הטבע כי אם לפי רצוני...**

משה זכה למעלתו בזכות האומה - כוזרי ב, נו

התבונן נא ביסוד שעליו בנה דוד את מזמורו בשבח התורה: בתחילה הוא מתאר את השמש בפסוק "השמים מספרים כבוד -ל" והוא מספר על אורה החודר בכל, על זוך עצמה, על יושר דרכה, ועל יופי מראה; אך מיד כל הזכויות שמורות ©

דף מקורות

אחר זה הוא אומר: "תורת ה' תמימה וכו'" כאילו הוא אומר: אל תתפלאו על תוארי השמש האלה, כי התורה מאירה ובהירה יותר, והיא גם מפורסמת ונעלה ומועילה יותר. אך **לולא בני ישראל לא היתה התורה בעולם!** גדולה מזאת, **מעלת בני ישראל אינה מכוח משה, להפך! גדולת משה אינה כי אם מכוחם!** כי בראשונה חלה אהבת ה-לוה על המון זרע אברהם יצחק ויעקב, ובחירתו במשה לא באה כי אם למען יגיע הטוב אליהם על ידו. ובאמת אין אנו נקראים "עם משה" כי אם "עם ה-לוה" כאמור: "עם ה' אלה"; "עם-לוהי אברהם".

כוזרי ב, ח

הכבוד = ניצוץ אור -לוהי הוא, הפועל על עם ה-לוה, בארץ ה-לוה.

מכילתא דרבי ישמעאל בא, מסכתא דפסחא פרשה א ד"ה "לאמר"¹

"וידבר ה' אל משה ואל אהרן בארץ מצרים לאמר" - ר' עקיבא אומר: "לאמר" צא ואמור להם **שבזכותם הוא מדבר עמי**, שכל שלושים ושמונה שנה שהיה כועס על ישראל לא היה מדבר עמו, שנא': "ויהי כאשר תמו כל אנשי המלחמה למות מקרב המחנה וידבר ה' אלי לאמר". אמר ר' שמעון בן עזאי: איני כמשיב על דברי רבי אלא כמוסיף על דבריו. ולא עם משה בלבד היה מדבר בזכות ישראל, אלא **עם הנביאים כולם לא דבר אלא בזכות ישראל**, שנאמר: "ואשב שם שבעת ימים משמים בתוכם" וכתוב "ויהי מקצה שבעת ימים ויהי דבר ה' וגו'" (יחזקאל ג, טו-טז). וכתוב: "ויהי מקץ עשרת ימים ויהי דבר ה' אל ירמיהו וגו'" (ירמיה מב, ז). וכן אתה מוצא בברוך בן נריה שהיה מתרעם לפני המקום: "אמרת אוי נא לי כי יסף ה' יגון על מכאובי" (ירמיה מה, ג) - מה נשתנית אני מכל תלמידי הנביאים?... בא וראה מה המקום משיבו... אמר: ברוך בן נריה! אם אין כרם - אין סייג, **אם אין צאן - אין רועה**... הא בכל מקום אתה מוצא, **שאינ הנביאים מתנבאים אלא בזכותן של ישראל**.

בראשית רבה תולדות סג, ב

הבנים עטרה לאבות, דכתיב: "עטרת זקנים בני בנים" - רבי שמואל בר רב יצחק אמר: אברהם לא ניצל מכבשן האש אלא בזכות של יעקב. משל לאחד שהיה לו דין לפני השלטון ויצא דינו מלפני השלטון לישרף. וצפה אותו השלטון באסטרולוגיאה שלו **שהוא עתיד להוליד בת והיא נשאת למלך**, אמר: כדאי הוא להינצל בזכות בתו שהוא עתיד להוליד והיא נשאת למלך. כך אברהם יצא דינו מלפני נמרוד לישרף, וצפה הקדוש ברוך הוא שיעקב עתיד לעמוד ממנו, אמר כדאי הוא אברהם להינצל בזכותו של יעקב. ה"ד: "לכן כה אמר ה' **אל בית יעקב אשר פדה את אברהם**" - יעקב פדה את אברהם.

כוזרי מאמר ג, כג

כבר אמרתי לך² כי אין להתקרב אל ה-לוה כי אם **על ידי מצוות ה-לוה בעצמן**, כי הוא ית' לבדו יודע שיעורן ומנותן וזמנן ומקומן וכל הקשור בחיובים האלה, אשר רק בהשלמת כולם ירצה האדם לפני ה-לוה וידבק בעניין

¹ ירושלמי תענית ג, ד: "רבי זעירה בשם ר' חנינה: מה יעשו גדולי הדור ואין הציבור נידון אלא אחר רובו? שכן מצאנו שכל ל"ח שנים שהיו ישראל כמנוזדים **לא היה מדבר עם משה**, שנאמר: "ויהי כאשר תמו כל אנשי המלחמה למות מקרב המחנה" מה כתוב בתריה? "וידבר ה' אלי לאמר". ר' יעקב בר אידי בשם ר' יהושע בן לוי: מה יעשו גדולי הדור ואין הציבור נידון אלא אחר רובו? שכן מצאנו שאילו לא שאמרו ישראל בהר הכרמל: "ה' הוא ה-להים ה' הוא ה-להים" לא ירדה האש מן השמים ושרפה את הקרבנות."

² עיין מאמר א סעי: עז-עט, צז-צט.
כל הזכויות שמורות ©

דף מקורות

ה-לוהי, כמו שהיה הדבר במעשה המשכן, אשר בכל אחת ממלאכותיו נאמר: "כאשר ציווה ה' את משה"... וכאשר כלתה שם כל המלאכה **שכנה שם השכינה**, הואיל והושלמו שני העניינים שהן עמודי התורה: האחד – כי **התורה באה מעם ה-לוהי**, והשני – כי **נתקבלה בלב שלם מאת כל העדה**. כי אכן הוקם המשכן **במצוות ה-לוהי** ומעשה המשכן נעשה בתכלית **החריצות והרצון** על ידי **כל** הקהל, כמו שנאמר: "מאת כל איש אשר ידבנו ליבו תקחו את תרומתי", לכן תכלית חיוב גם שכון השכינה בתוכם, כמה שנאמר "ושכנתי בתוכם".

ספר הכוזרי מאמר א אות פז

אולם ה-לוהי רצה להסיר ספק זה מלבם³ (שה-ל מדבר עם בני אדם) ולכן **ציווה אותם להתקדש** בקדושה הפנימית והחיצונית, ובייחוד לפרוש מן האשה ולהתכונן ולכוון את הלב לקראת שמיעת דבר ה-להים. והם התקדשו **וזימנו עצמם למדרגה אשר בה ימצאו ראויים למעמד הנבואה**. גדולה מזאת לשמוע בדבר ה-לוהי **אל כולם, פנים בפנים**. והדבר בא אחר שלושה ימים, בהם קדמו להתגלות אותות עצומים: ברקים ורעמים, רעש אדמה, ואש שהקיפה את הר סיני ונראתה עוד ארבעים יום על ההר לעיני כל העם אשר ראה את משה נכנס בתוכה ויוצא בתוכה.

והנה שמע העם דיבור -לוהי מפורש **בעשרת הדיברות**, שהן אמות המצוות ושורשיהן... את עשרת הדיברות האלה קיבלו המוני העם **לא מיחידים ולא מנביא יחיד** כי אם **מפי ה-לוהי**. אמנם **לא היה בו בעם כוח ככוחו של משה** לראות את המראה הגדול ההוא פנים בפנים, אך מן היום ההוא והלאה האמין העם כי משה ע"ה יבואוהו הדיבור מעם ה-לוהי בלא שקדמה לזה אצל משה מחשבה או דעה. כי **הנבואה אינה נובעת כמו שיחשבו הפילוסופים**, מנפש האדם ש"נזדככו מחשבותיו" ודבק ב"שכל הפועל", שיש קוראים לו "רוח הקודש" ויש שיקראו לו "מלאך גבריאל", ושכל זה יסיע בידו ויחוננהו דעת. אדם כזה אומרים הפילוסופים, יתכן כי יצייר לו בדמיונו אותה שעה בחלום או בין שינה ליקיצה כי המדבר עמו בן אדם הוא שאת דבריו ישמע לפי המדמה לו לא באזניו כי אם בנפשו ואותו יראה לא בעיניו כי אם במחשבתו ואז יאמר כי ה-לוהי דיבר אליו. אבל **כל סברות השווא האלה** סרו עם המעמד הגדול ההוא ועם הדברים שבאו אחר **הדיבור ה-לוהי**, הלא הם **הכתב** בו חקק ה-לוהי את עשרת הדיברות האלה בשני לוחות אבנים יקרות ונתנם ביד משה והעם ראה את הדברים בכתב -לוהי כשם ששמע אותם לפני זה כדיבור -לוהי, **והארון** אשר עשה להם משה על פי ה-לוהי, מסביב לארון זה הקים את **המשכן** הנודע לתהילה...

כוזרי ג, א

אמנם בהיות **השכינה** שורה **בארץ** הקדושה על **האומה** המסוגלת לנבואה – נמצאו שם אנשים **שפרשו מן העולם** ושכנו במדברות. אולם הם התחברו לדומים להם ולא היו מתבודדים לגמרי. גדולה מזאת, מחזקים היו איש את אחיו **בידיעת התורה ומצוותיה** המקרבות אל המדרגה ההיא ה-לוהית **בקדושה ובטהרה**, אלה היו **בני הנביאים**.

³ עיין ג"כ בדברי הרב במאורות הראי"ה שבועות עמ' מו - מעמד ה"ס היה ניסי ומטרתו להעלות את ישראל עד מדרגת משה שזה המטרה התכליתית שאליה יגיעו ישראל.

דף מקורות

כוזרי ג, ס

ידוע כי הנבואה נמשכה עוד ארבעים שנה בימי בית שני בקרב הזקנים אשר זכו להארה מכוח השכינה ששרתה בבית ראשון. **כי הנבואה הנקנית נסתלקה עם הסתלק השכינה**, ולא היתה מופיעה כי אם לעתים רחוקות, ורק אצל אנשים ממדרגת **אברהם ומשה** ע"ה **ואליהו והמשיח** המקווה **ודומיהם** - **אשר הם בעצמם מעון לשכינה**. בני דור שאנשים כאלה בקירבם - זוכים להתגלות הנבואה בתוכם.

דף מקורות

ריה"ל בכוזרי א, קנ: "ודע כי כל המתקרב אל נביא תתחדש לו רוחניות בשעת ההתקרבות אליו ושמיעת דבריו ה-לוהיים..."⁴

⁴ העיקרים א"ט: "אמרו בנדרים פרק אין בין המודר: "אין הנבואה שורה אלא על חכם גיבור ועשיר ובעל קומה נאה" וכו', ואף על פי כן נתאמת בניסיון בשעת מתן תורה שכל ישראל חכמיהם וטיפשיהם וקצרי הקומה עם רמי הקומה ורכי הלבב עם הגיבורים ועשיר ורש כולם הגיעו למעלת הנבואה ושמעו קול -להים חיים מדבר מתוך האש, כמו שהעיד הכתוב באומרו: "את הדברים האלה דבר ה' אל כל קהלכם בהר מתוך האש הענן והערפל קול גדול ולא יסף" וגו'. ואמר משה להעיר על זה הפלא: "השמע עם קול -להים מדבר מתוך האש כאשר שמעת אתה ויחי". ואף על פי שהשכל ימאן זה, הנה הוא אמת גמור, אחר שהעיד עליו הניסיון ובאה הקבלה בזה נמשכת מאב אל בן, אי אפשר להכחישו..." אך בפרק יא הסביר את הטעם שהגיעו לכך הוא ע"י שהיה מי שראוי לכך וממנו נשפע: "הנבואה תחול על האדם על ההדרגות שכתבנו כשלא יהיה שם נביא יהיה כלי להגעת הנבואה על הבלתי מוכן, אבל כשיהיה שם נביא כבר תגיע הנבואה על הבלתי מוכן בזולת אלו ההדרגות. וזה דבר נתאמת מציאותו בשעת מתן תורה שהגיעו כל ישראל, טפשיהם עם חכמיהם למעלת הנבואה... ולא למעלת הנבואה בלבד אבל למדרגת פנים בפנים שהיא המדרגה האחרונה ממדרגות הנבואה שאי אפשר שיגיע האדם אליה אלא בחסד -להי, והיא היתה מדרגת משה רבנו עליו השלום... והוא מבואר כי שש מאות אלף רגלי שיצאו ממצרים מורגלים בעבודה קשה בחומר ובלבנים לא היו ראויין למדרגה גדולה כזו, ואף על פי כן הגיעו אליה באמצעות משה רבנו עליו השלום... וכן הגיעה הנבואה מאליהו לאלישע בזולת אלו ההדרגות, כי לא היה בכל בני הנביאים מי שלא קדם לשרת את אליהו וללמוד ממנו קודם שיבא אלישע לשרת את אליהו... ובאמצעות אליהו הגיע למדרגה גדולה יותר מכולם... וכן יהושע הגיע למדרגה שהגיע באמצעות משה, עד שאמרו רבותינו ז"ל בביאור העניין הזה: "פני משה כפני חמה ופני יהושע כפני לבנה, זקנים שבאותו הדור אמרו אי לה לאותה בושא או לה לאותה כלימה" כלומר יהושע מצד עצמו לא היה ראוי שיגיע למדרגה שהגיע אליה אלא באמצעות משה הוא שהשיג מה שהשיג, ולזה היה משה במדרגת החמה שחולקת האור לירח ויהושע במדרגת הלבנה שמקבלת אור מהשמש ואין לה אור מעצמה, ולזה אמרו או לה לאותה בושא או לה לאותה כלימה, כי לא היה ראוי יהושע לנבואה מעצמו אלא מצד משה רבנו עליו השלום. ועל זה הדרך היה חול הנבואה באמצעות משה על השבעים זקנים אף על פי שלא היו ראויים אליה מצד עצמם... ועניין צורך האמצעי בדבר הזה הוא על זה הדרך, כי כמו שמהכאת ניצוץ השמש בגוף זך בהיר כמראה המלוטשת יתהפך הניצוץ על מקום חשוך, ויאר המקום ההוא על ידי ההתהפכות ההוא מה שלא היה מאיר קודם זה, כך השפע ה-להי כשירד על הנביא השלם יתהפך ממנו על הבלתי ראוי, ויהיה זה סיבה אל שיחול הרוח הנבואי על הבלתי שלם או בלתי מוכן לכך ויתנבא, ואף בזה ההתהפכות יהיה הרוח שיחול על היותר מוכן גדול ממה שיחול על מי שאינו מוכן.

ולפי דעתי שזאת היתה הסבה שתמצא הנבואה באומת ישראל מזולתה מן האומות ובארץ ישראל מזולתה מן הארצות, וזה כי מצד הארון והלוחות שהיתה השכינה שורה עליו היה מתהפך הרוח ה-להי כדמות ניצוץ השמש המתהפך, והיה שורה הרוח הנבואי על האיש שתמצא בו הכנה מה בדמיון מה שהוא בארון, והוא האיש שימצא בו דעות התורה הכתובים בלוחות הברית באמת, כמו שהיה זה בנבואת שמואל...

וראוי שתדע שהימצא הנבואה על ידי נביא על הבלתי ראוי או בלתי מוכן, לא יספיק להשפיע מן המקבל ההוא על זולתו אלא בהימצא הארון והלוחות באומה, וגם כן אחר שנעדר הארון לא היה אפשר שתמצא הנבואה אפילו על יד נביא על הבלתי מוכן. ולזה לא הגיעה הנבואה לברוך בן נריה באמצעות ירמיה, לפי שלא היה מוכן אליה וכבר נגזר הארון, והגיעה לחגי זכריה ומלאכי, לפי שראו את ירמיה ויחזקאל והיו מוכנים אליה יותר מברוך..."

וכ"כ אברבנאל בראשית כ,א: "האמנם בא הדבור אל אבימלך עם היותו בלתי ראוי והגון לכך לכבוד אברהם ולצרכו והוא כדי שידע אבימלך מעלת אברהם ונבואתו ויגידהו לכל אנשי ארצו ויגדל בעיניהם וידעו כי הוא ואשתו וכל בני ביתו מחנה -להים... שכאשר הלך אברהם למצרים לא היה עדין במדרגה כך מהדבקות לשינבא -להים את פרעה בעבורו ולכן הציל את שרה ע"י נגעים שנגע את פרעה, אבל אחרי מעמד בין הבתרים והמילה גדלה כ"כ מעלת אברהם לפני השם שבזכותו ובעבורו ראתה הגר את מלאך ה' ונא מלאך השם אל אבימלך בחלום הלילה על עניינו."

וכעין האברבנאל כתב גם במלבי"ם מדג: "הנה השפע ה-לוהית לא תחול רק על המזומנים לה... ומ"מ אחרי שיריד את השפע בעבור המוכנים לה, תרד במקרה גם על הבלתי מוכן לה..."

וכ"כ הר"ן בדרוש שמיני: "אין ספק שזה היה שינוי טבע באהרן ומרים כפי עניין הכנתם לנבואה, ולפי דעתי שזה היה עניין הקריאה למשה עם אהרן ומרים, שצריך לבאר למה קרא השם יתברך למשה בפעם הזאת, כי לא ראינו שדיבר השם יתברך עם משה כלל... לפיכך נראה לי, כי הקריאה למשה היתה הכרחית בעניין, מפני שלא היה בכוח אהרן ומרים לקבל הנבואה פתאום, הוצרך שיצטרף משה עימם, כי בהיותה שופעת על משה שהיה ראוי ומוכן לכך, ימשיך השפע לאהרן ומרים, אף על פי שלא היו ראויים בעת ההיא לשפע ההוא. וזה כעניין מה שאמר השם יתברך למשה בשבעים הזקנים: "ורדתי ודברתי עמך שם ואצלתני מן הרוח אשר עליך ושמתי עליהם", ותרגם אונקלוס "וארבי", כי מן הנראה ששבעים איש הזקנים לא היו ראויים שתחול הנבואה עליהם בעת ההיא מצד עצמם, אבל מצד שהיתה שופעת וחלה על משה, היתה נמשכת גם עליהם, אף על פי שלא היו כולם מוכנים אליה. וכן זה הדרך בניסי התורה ונפלאותיה, שבתפקוד שורה ישירה להמשכת הדבר הניסוי ההוא, כענין הנס הנעשה על ידי אסוך שמן. וזה היה עניין צירוף משה עם שבעים איש הזקנים, וצירופו עתה עם אהרן ומרים. ע"ש עוד. וע"ע ברמב"ן במדבר יא,ז.

ולעניין המקום שגורם גילוי שכינה גם למי שלא ראוי (שכתב העיקרים) - משר חכמה דברים לדגי: "ולכל המורא הגדול וכו' בראשית - פירוש, כי בעת ניסוך המים ושמחת בית השואבה היו שואבים רוח הקודש אף מי שלא היה מוכן לנבואה כמו יונה בן אמיתי שלא היה מוכן לנבואה, ומשום זה ביקש לברוח... זה היה בבית המקדש מקום ש"בראשית" - ברא שית [כמו דתנא רבי ישמעאל: אל תקרי "בראשית" אלא ברא שית], ומתחילת הבריאה היה המקום מוכן לרוח הקודש ולגילוי שכינה. אבל משה הראה גלוי שכינה במדבר, מקום שאינו מוכן לנבואה ולרוח הקודש וכל שכן לגילוי שכינה - על זה "לא קם כמשה".

כל הזכויות שמורות ©

בראשית רבה לך לך מז, ו

"ויעל -להים מעל אברהם - אמר ריש לקיש: האבות הן הן המרכבה, שנא': 'ויעל -להים מעל אברהם', 'ויעל מעליו -להים' (ביעקב) 'והנה ה' ניצב עליו'."

מדוע פסקה נבואה בבית שני - כוזרי ב, כד

חטא זה הוא אשר בגללו לא נתקיים היעוד אשר יעד ה-לוה לבית השני: "רוני ושמחי בת ציון כי הנני בא ו**שכנתי בתוכך** נאם ה'". כי העניין ה-לוהי עמד לחול עליהם כבראשונה, **אילו נענו כולם לקריאה** ושבנו לארץ ישראל בנפש חפצה, אבל רק מקצתם נענו ורובם והחשובים שבהם נשארו בבבל מסכימים לגלות ולשיעבוד ובלבד שלא יפרדו ממשכנותם ומעסקיהם... סוף דבר, **רק חלק מן העם נענה ולא בלב שלם** ולכן גמלם ה-לוה כמחשבת ליבם ונתקיימו בהם ההבטחות ה-לוהיות רק במידה מצומצמת כפי מעוט התעוררותם. כי הענין ה-לוהי אינו חל על אדם כי אם לפי הכנת האדם, אם מעט מעט ואם הרבה הרבה.

אף אנו אלו היינו מוכנים להתקרב אל -להי אבותינו בלבב שלם, כי אז היה הוא ית' מושיענו כאשר הושיע את אבותינו במצרים. עכשיו שאין הדבר כן, אין הדברים שאנו אומרים בתפילותינו "השתחוה להר קדשו" "והשתחוה להדם רגליו" ו"המחזיר שכינתו לציון" וכדומה כי אם כדבור התוכי וכצפצוף הזרזיר, כי **בלא כוונת הלב** אנו אומרים דברים אלה או דומיהם.

סיכום בטבלה: שיטות רמב"ם, ריה"ל ועקידת יצחק בנבואה

החכם	גדר הנבואה	הדרך להגיע	התוצאה	הסיבה לביטולה בגלות	הקשיים
רמב"ם	מציאות טבעית לאדם כאדם, לקבלת שפע בו יגיע לידיעת אמיתות ועתידות	השלמת התנאים על ידי טבע האדם וע"י עבודתו: חכמה, מידות, כוח מדמה מעולה ומשוחרר, ריכוז רוחני וניתוק מתשוקות החומר. מי שאין לו מוכנות זו לא יכול להינבא. ומעמד ה"ס לא השיגו ישראל אלא מה שיכלו להשיג בשכל.	התוצאה מוכחת בהשלמת התנאים, כמו כל חוקי הטבע. אא"כ הקב"ה מתערב בנס לעצור את הטבע אפשרות ב: צריך גם רצון -לוהי (הרמב"ם בהמשך הפרקים נוטה שלא ללכת ע"פ אפשרות זו)	המציאות התרבותית הסביבתית וקשיי החיים מקשים להשלמת התנאים הטבעיים	א. ההסבר לביטול הנבואה בגלות לא משכנע. היו גדולים במהלך הדורות שהיה להם עושר וחכמה ולא זכו. ב. כיצד היתה נבואה רק בישראל? הרי היו גוים טובים וחכמים? כולם לא היו משוחררים מתשוקות החומר?
עקידת יצחק	מציאות על טבעית	קיום מצוות ה' בדקדוק והחשק הלב	לא מוכרחת כלל. זה מתנה שה' בוחר לתת למי שהוא רוצה בגלל מעלת עבודתו	מדבריו י"ל שהסביבה החברתית של גדולי החכמים לא היתה ראויה לכך.	וכי בבית ראשון החברה שסביב הנביאים היתה טובה יותר מימי בית שני?
ריה"ל	מציאות על טבעית שהיא טבעית לישראל ושיכולים להגיע אליה, אולם רק ע"י כלל האומה	קיום מצוות ה', בחשק הלב, ע"י העם (שנצטווה, הוא עם ישראל) כולו,	תוצאה מוכרחת של מציאות ניסית שלמה ובתוכה גם עניין הנבואה. השכינה שורה במרכז שהוא	החטא של עם ישראל בבית שני. היו יחידים צדיקים אבל האומה ברובה לא עלו ומי	א. נבואה בחו"ל. ב. נבואה ע"י גוים.

דף מקורות

	שעלה לא עלה בחשק הלב	או מקדש או הנביא בעצמו אם ראוי לכך. מטרת הנבואה: דבקות ב-לוה ולא ב"שכל הפועל". והמטרה בדבקות להוסיף עוד בעבודת ה-לוה ולא להשיג עוד ידיעות.	ובארץ שמשוגלת לכך.		
--	-------------------------	--	------------------------------	--	--